Денна спека поволі спадала, і сонце, немов розпечена набіло велетенська чара, котилося вже на спочинок за зелені гаї, туди десь далеко аж за Кирилівку, де прозора блакить небосхилу стикається з бронзовими ланами спілої пшениці та жита. Того року жнив'яні дні були особливо сухі й висмаглі. Сонце немилосердно пражило все. На ланах передчасно вистигли жита, і пани почали жнивувати раніш, аніж минулого року. Люди, вигнані на жнива, днювали й ночували на лану. До села верталися навідуватися тільки ті, що мали дітей, чи постояльців-салдат. Кирилівка цими днями порожніла й завмирала, бо всі молоді й працездатні йшли жнивувати, а дома залишалися подекуди тільки малі діти, старі, нінащо нездатні баби, діди та ще салдати, що цілими днями нічого не робили, були завсіди голодні, сердиті й крали в своїх господарів цибулю, огірки та всяку іншу споживу.

Тарасів батько й мачуха теж на панщині, а він із маленькою сестричкою Яринкою та братом по матері Стьопкою, злим, злодійкуватим хлопцем, залишився на господарстві. Йому наказано нікуди з двору не відходити й дивитися за москалем. Тарас ретельно виконує наказ. Він глядить курчат, годує сестричку й слідкує за салдатом. Салдат, що в них квартирував, був великий, старикуватий та сердитий. Він люто й багацько лаявсь і посилав то Тараса, то Стьопку куди йому забагнеться, сам же лежав у холодку під яблунею й тільки й мав роботи, що люльку палити. Стьопка не став довго потурати салдатові й утік десь у садки, чи до ставка купатися, залишивши Тараса самого.

Як сонце впірнуло у вишники, з лану прийшла мачуха. Вона щодня навідувалася додому, бо треба було малих дітей доглядати та постояльцеві їсти варити. Батько ж приходив додому тільки раз на тиждень, у суботу, щоб до церкви піти. Тарас ніколи не бачив його веселим, навіть коли, бувало, вип'є. Завсіди похмурий, сумний, він мало коли пестив малого Тараса. Хлопець ріс без теплого слова, самотою. Його часто зобіжав Стьопка-зведенюк, била багато й болюче мачуха, а пожаліти не було кому.

Якось пробував Тарас батькові поскаржитися на мачуху, що набила його. Батько погладив по білявій голівці сина й, зідхнувши, мовив:

– Товще буде, Тарасе…

Мачуха любила найбільше своїх дітей. У неї їх було аж троє. Тарас не злюбив Стьопку зразу ж, як прийшла мачуха до них жити, і на кожному кроці намагався його осоромити перед батьками. За це його не злюбила мачуха.

Як прийшла додому мачуха, Тарасові руки розв’язалися, бо було вже, урешті, на кого хату й салдата залишити. Він узяв за руки мачушині діти та свою сестричку Яринку й подавсь за ворота на вулицю до своїх товаришів гратися. Діти гралися просто на шляху в поросі, якого за літо натерлося так багацько, що рука в ньому тонула, немов у пухові. Їх було п’ятеро малих, замурзаних, у довгих десятчаних сорочечках. Кожне з них мало свою забавку.

Старшенький з них, чорноголовий хлопчик, старанно з пороху робив чумацький табор, накладаючи купки пороху великим колом, а серединку запліскуючи долонею. Другий, карапузкуватий, баштан садив. Решта дивилася, попрісідавши просто на поросі. Тарас довго дивився на їх забавки, а далі не витримав і вмішавсь між діти. Він дістав патичка й тут же почав малювати. Патичок йому спритно бігав по заплесканій гладенько землі, і його товариші бачили, як на сірому тлі з’являлись якісь півники, собаки, коні, чорти. Діти, притамувавши дух, жадібно слідкували за всіма його рухами.

Тарас був пронирливий і жвавий хлопчина. Сам маленький, опецькуватий, із білявою голівкою та спритними великими очима, завсіди проявляв велику зацікавленість до всього, що б не побачив. Любив сам дітям своїм розповідати те, що від свого діда та батька чув, але ще більше любив слухати інших. Гарним оповідачем, що захоплював малого хлопця своїми оповіданнями, був рідний дід Іван. Наслухався Тарас від

нього про все, а найбільше про Січ Запорізьку, Коліївщину та чумакування.

Одного разу він похвалився товаришам, що чув від когось, ніби за могилою стоять стовпи залізні, які підтримують небо, і, якщо вилізти на ту могилу, так можна ті стовпи бачити. Діти повірили, але коли запропонували побігти туди, злякалися й відмовилися.

Тарас побіг сам. Видерся на могилу, аж на самий шпиль, глянув навколо й був здивований: ніяких стовпів ніде не було, тільки виднілося якесь село, гаї та далекі панські лани.

"Мабуть, стовпи ті десь далі, – думав Тарас. – Сьогодні вже не встигну до них дійти, нехай краще взавтра піду з Катрею".

Зліз із могили, але не попав додому та просто в степ і заблудив…

Хутко Тарасові набридло малювати собак та коней і він сказав до товаришів, запліскуючи долонею порох у іншому місці:

– Я вмію й чоловіка малювати.

– Бре? – перепитав чорноголовий хлопець.

А той, що баштан садив, запитав цілком серйозно:

– А так, щоб було багацько людей, намалюєш?

– Намалюю! – похвалився Тарас.

– І дівчат, і хлопців намалюєш?

– Намалюю…

– А москаля?

– От, злякав! І москаля намалюю…

– Тільки вашого москаля, з вусами й сердитого, – замовив чорноголовий.

Тарас замисливсь. Завдання було трудне, та проте хлопець довго не вагавсь, – узяв свій патичок і почав на поросі їм водити. Діти з захопленням стежили за роботою Тараса й бачили, як на поросі щоразу з’являлись очи, ніс, далі виросли великі колючі вуса, рот – ціла голова. Потім появився мундир з ґудзиками в два ряди… Колеги дивуються його вмілості, а Тарас, захоплений творчим ентузіазмом, далі малював. Тут же коло нього, заклавши пальця в рота, стоїть сумирно Яринка й теж стежить за братіком. Малюнок виходив великий, упоперек усієї дороги: москалева голова була на одній колії, тулуб ліг між коліями, а ноги опинилися за другою колією.

Тарас відрачкував із дороги й присів був, щоб ноги москалеві домалювати, та в цей час із хати вийшла мачуха, за нею вибіг Стьопка, а згодом вийшов і салдат. На ній лиця не було, немов би то вона чого злякалася.

– Тарасе! – гукнула вона, ставши на подвір’ї. А голос був сердитий, жорстокий.

Хлопець ураз підвівсь. Побачивши коло мачухи її сина Стьопку, Тарас догадався, що, певне, знову щось набрехав на нього зведенюк. Йому стало нараз так страшно, що він ладен був забігти безвісти, аби тільки не попасти до рук мачухи, але замість того спитав, не зрушуючи з місця:

– Чого вам?

– Йди-но сюди, чортів лобуряко!

Салдат стояв коло сінних дверей також похмурий і злий. Він недобрим поглядом зустрів Тараса, й хлопцеві стало від того погляду ще страшніше. Оглянувсь назад – товариші залишилися біля воріт, а за ним слідом ішла лише одна Яринка.

– Ти взяв у служилого гроші? – накинулася на нього мачуха, тільки-но він підійшов ближче.

Тарас від здивування й несподіванки не знав, що казати.

– Чого балухи витріщив?

– Я грошей ніяких не брав, – тихо промовив Тарас.

– А хто ж їх украв? Святі, чи що?

– Я не знаю, може Степан, а я їй-бо не брав.

Мати на нього вищирилась ще більше.

– Ще на кого другого зверни… Степан тільки-що вернувсь, а ти ввесь час тут був.

Салдат уважно слухав мачушин допит, спокійно покурюючи люльку.

– Ій-бо, мамо, я не брав грошей… От вам хрест святий, – заприсягнувсь хлопець.

– Та ти, чортове опудало, не божися мені, а краще кажи, куди гроші дів! – приставала з допитом мачуха.

Тарас чув, що буде знову біда. Раз мати вчепилася, то вже не відчепиться, аж заким не наб’ється його. Йому навернулися на очи

сльози. Він знав, що його ніхто не оборонить, ніхто за нього не заступиться. Куди його підеш і де заховаєшся. Як він доведе мачусі, що він грошей не брав. Він пригадав, що тоді, як салдат, загорнувши в ганчірку три великі мідяки, заховав у ранець, у хаті був і Стьопка, але хіба можна сказати на нього, що він украв, раз не бачив. Тарас знає, що його не помилують. От стоять вони, мачуха й салдат, коло нього, такі великі й злі. І Тарас починає тихо плакати.

– Мамочко, я не брав злотого в салдата, – каже він благанно крізь сльози. Але серце в мачухи, як з каменю…

– Він ще плакатиме?! Усе одно не повірю, шибенику! – затупала нараз вона ногами коло хлопця, а далі спіймала за чуба й давай товкти по голові.

– Кажи, де гроші дів! Кажи, сто сот чортів на твою голову!..

Тарасова велика балухата голова ходором ходить на тоненькій та худій шийці. Мачуха нею кидає, немов гарбузом, то в один, то в другий бік. Хлопець зціпив зуби, мовчить, а сльози гарячим струменем котяться по лиці.

– Ну, скажеш, де дів гроші?.. – питає мачуха, покинувши бити.

– Я не брав, – схлипуючи, каже тихо Тарас.

– Їх ніхто не взяв, крім тебе. Ти отам якихось чортів малюєш, то вони твоїх рук не втекли!

Салдатові надокучає вся ця історія, і він грубо заявляє:

– Тьотка, када через час не отдаш пятнадцать капеек, заявлю старшому, а он востребует. – Крутнувсь на місці та й пішов вулицею.

Мачуха заплакала.

– От, бідна моя головонько… Що я робитиму? Де я в світі Божому стільки грошей візьму тому салдатові…

І раптом її як прорвало. Вона з усією злістю схопила Тараса за чуба й почала знову рвати, як кібець курча. Хлопець не своїм голосом верещав. На крик прийшов Тарасів дядько Павло. Розпитавши, у чому справа, він почав і собі до нього приставати, спочатку лагідно, а далі грізніше.

Тарасові товариші, що стояли за воротями й здалеку дивилися, як мучать їхнього товариша, підійшли нарешті ближче й стали табунцем збоку. Дивляться на заплаканого Тараса, суворого дядька Павла, що не перестає допитувати хлопця за гроші, та на оскаженілу мачуху, – і жаль їм стало такого славного й розумного товариша, але чим ти йому допоможеш?

Починало сутеніти. Ясна блакить далекого неба щоразу темнішала й тужавіла, а по ньому хтось став забивати срібні цвяшки, які то там, то там повитикалися блискучими цяточками. Вулицею повертались з пасовиська попові корови та йшла, покашлюючи, отара овець. Хтось десь доклепував косу.

Ні дядьків, ні мачушин допит ні до чого не призвели. Тарас не признавався й твердо стояв на тому, що він грошей не брав. Це так розізлило дядька та мачуху, що вони з усього того зв’язали малому руки й ноги й почали знову бити. Діти, його товариші, повтікали. Страшно було слухати дитячий лемент. Дядько з мачухою били Тараса без ніякого жалю, з якоюсь неймовірною, нелюдською жорстокістю й насолодою. Від кожного вдару хлопець, немов опечений, звивався та борсався, перекочуючись то до дядькових, то до мачушиних ніг.

– Уб’ю, холеро головата! – кричав оскаженілий дядько Павло. А мачуха, як роздрочена квочка, лупцюючи дитину, бігала навколо й повторювала лише одне:

– А скажи, де дів гроші!.. А скажи, де дів гроші!..

Яринка втекла була разом з іншими дітьми, потім вернулася й, сівши за калиною, плакала за братом, промовляючи крізь сльози собі нищечком:

– Братіку, голубчику, як же вони тебе зобіжають...

До тину підійшла сусідка.

– За що ви ото хлопця так катуєте? – гукнула молодиця.

Запитання опам’ятало мачуху й дядька. Вони, б’ючи, утомились і засапались. Дядько так ледве дух переводить.

– Гроші холера вкрало в москаля нашого! – відповіла мачуха.

– Ну, їх не бий, то що з них, чортів, і було б, – промовила сусідка й пішла собі, задовольнившись з відповіді мачухи.

Відпочивши, дядько Павло знову пристав з допитом.

– Не признаєшся, де дів гроші? – питає він.

– Не брав я грошей, – плаче Тарас.

– Не впирайся, бо гірше буде!

Тарас мовчить. Він нічого їм не може сказати про ті осоружні гроші, нехай що знають, із ним роблять. Мачуха з дядьком Павлом про щось радяться. Тарасові нічого не чути, але він знає, що вони вирішують його долю. Попробував розборсатись із мотуззя, та дарма, не так його в’язано, щоб розв’язатись, і хлопець принишкує. Він починає думати, як би його втекти. І от у дитячій голові несподівано виникає смілива думка, яку здійснити буде дуже легко.

– Мамо! – гукає він до мачухи.

– Ну? – повертається мачуха.

– Я вкрав гроші, – тихо каже Тарас, коли дядько Павло з мачухою підходять до нього.

Дядько з мачухою задоволено переглянулися.

– Де ж ти їх дів? – питає мачуха.

Хлопець думає щось, а потім каже:

– У садку закопав.

– А знайдеш ти їх?

– Знайду!

Його розв’язали. Мачуха взяла Тараса кріпко за руку й пішла з ним у садок. Дядько Павло йшов ззаду. Він був радий, що племінник урешті признався.

– Який ти, Тарасе, дурний хлопець!.. Уже й великий, а дурний, як баран, – каже, навчаючи, дядько Павло. – Нащо було тобі критися й

мовчати. Усе одно нічого не допомогло. Ми тільки набили тебе, як того гамана. Тобі боляче, та й нам з матір’ю не солодко від того, бо ти ж її якийсь син щитаєшся, а мені племінником доводишся. Дядько ж я тобі, а не дідько…

У садку від дерев зовсім темно, і вони всі троє йдуть помалу, обережно ступаючи між патлатими вишнями та яблунями. Перепалена трава ріже ноги й плутається між пальцями своїм сухим бадиллям.

Тарас веде їх, а сам думає: "Куди його краще завести?" І нарочито вишукує місця, найбільш кущуваті й густі.

"Заведу їх на город під спасівську яблуню. Там грядки маку, а за маком соняшники, а за соняшниками чужа левада… Заставлю їх копати, а сам вирвусь, утечу". Йому дають нараз штовхана.

– Довго ти нас водитимеш? – питає незадоволено мачуха.

– Ні, ось тут під цією яблунею я злотого закопав, – показує рукою хлопець на грядці місце навмання.

Йому вірять. Дядько Павло хутко йде до вказаного місця. Мачуха й собі нахиляється. Починають щось шпортати. Тарас чує, що мачуха не так міцно тримає його за руку, і він, вибравши зручну хвилину, раптом вивертається і мчить просто до грядки маку. Але несподівано заплутується в гарбузиння й летить сторчголов. Хлопця ловлять. Він стоїть невеселий і чекає.

– Так ти тікати?! – рве його за вуха мачуха.

– Я грошей не брав, – каже Тарас, увесь ізігнувшись, і починає плакати. Йому було й жалко, і досадно, і страшно. У дитячій голові хлопця не могло ніяк укластися те, що йому доводилося переносити за сьогоднішній день. Ні рідного, ні близького, хто б пожалів…

– На що ж ти нас обманював? – питає грізно дядько.

– Не брав я грошей, – знай одно повторює Тарас, бо іншої відповіді він не мав.

Це до останку розпекло дядька й мачуху. Вони раптом, немов очманіли, кинулися на хлопця, звалили з ніг і почали бити й топтати ногами, немов то була не дитина, а заміс глини.

Отямився Тарас аж уночі. Він лежав між вишнями просто на спаленій жорсткій траві. Навкруги було тихо. Полежавши трохи, Тарас одліз у бур’ян, припав до сирої землі збитим тілом і заплакав. Йому жаль було на мачуху, на дядька Павла й на салдата, що, не пожалівши його, збили гірше за худобу через якихось п’ятнадцять копійок. Повернувсь горілиць. Вгорі десь високо й далеко синіло небо з блискучими зорями. З городу пахло кропом і м’ятою. Вулицею ще хтось їхав із степу. Немазана мажара порипувала, а парубочий голос співав журну якусь пісню, і від того стало малому сумно й боляче ще більше. Нагадав про своє сирітство, матір рідну пригадав, що так його пестила й гляділа. О, коли б вона жила, над ним ніхто б так не знущався. Він ніяк зрозуміти не міг, чому такі злі, жорстокі й нерозумні люди.

Йому боліло все: ноги, спина, груди, голова. Де не доторкнеться, – скрізь тіло немов попечене. Іти було нікуди. У хату страшно повертатись через мачуху, до тітки далеко. Побіг би він до батька на панські лани й поскаржився б йому, батько рідніший, може б, пожалів, але не знає, де саме той лан. Він вирішив заночувати на городі. На ніч ставало холоднувато, і Тарас, що мав на собі одну тільки десятчану сорочку, починав мерзнути. Пробував був зогрітися, лігши калачиком, але то нічого не допомагало: нагріє собі груди, коліна, а спина мерзне. Пролежавши так з півгодини Тарас устав і пішов шукати затишного місця десь далі. Зайшов у своє обійстя. У хаті вже не світилося.

"Мабуть, сплять, і Ярина, і Степан, і мачуха, і салдат", – подумав він і раптом почув себе таким одиноким, одірваним і чужим отут, на цьому обійсті, що йому боляче від туги серце стисло. От зараз усі сплять. Їм тепло, добре, а він ходи сам серед ночі та бійся… Оглянувся навкруги – скрізь пустка.

Зайшовши з причілку до хати, Тарас хотів крізь вікно заглянути. Він обережно став колінами на призьбу й уже був зібравсь глянути в нижчу шибку, але в цей момент усередині хати хтось нараз теж устав біля вікна в білій сорочці й припав лицем до шибки. Крізь блискуче скло він побачив чужі йому очи. Він одсахнувсь і щодуху подався знову на город, заліз у щілину, збив із бур’яну собі кубло й уклався спати.

Та заснути зразу не міг. У боки муляло товсте бадилля з бур’яну та кусали комарі, що десь набрались і тоненько, немов далеко грала ліра на одній струні, бриніли одноманітно, довго й нудно цілим роєм над головою. Він намотав на себе більше бур’яну, а голову просто заховав у пазуху сорочки, натягнувши її, наскільки це можна було зробити. Дихаючи сам собі в груди, зогрівсь. Йому щоразу ставало тепліше й до всього байдуже.

І от раптом чує Тарас, що поблизу нього хтось іде, важко ступаючи, і просто звертає до нього. Все ближче й ближче чути кроки. Він підводиться – і очам не вірить: уже день. Сонце підбилося геть-геть над ним і пече немилосердно йому в голову.

"От так штука: і не спав, і розвиднилося!" – думає він.

Але ще більше здивувався хлопець, коли пильніше роздивився навколо. Неначе й город не їх.

– Ні, город не наш, – вирішує Тарас. – Тут усе цвіте, усе дуже зелене, а на нашому городі так почали вже маківки та соняшники достигати.

Глянув у той бік, де жовтою плахтою послалися головаті соняшники, і обомлів од радости. Доріжкою, відхиляючи набік важкі соняшники, ішла мати, така привітна, добра. Іде й посміхається.

– Мамочко! – кинувся Тарас до неї. Схопив десь за руку, заглядає в очи, не надивиться. Мати погладила його по голівці.

– Чого ти так далеко, Тарасику, забіг від дому? – питає вона.

І Тарас їй усе розповів. Коли скінчив, глянув на неї. Стоїть мати зажурена, голову схилила. Не порадував її малий Тарас.

– Не глядить вас мачуха, та й батькові байдуже. Ходите ви обірвані, немиті, голодні… – каже мати й, нахилившись, цілує.

А Тарас їй:

– Дуже велике нам горе в цієї матері.

– Знаю.

– Мамо, а ви вже з нами будете? Нікуди не підете?

– Побачу, сину…

– А куди ви оце підете?

– До батька.

– То й я з вами до тата піду.

– Ходімо.

Але в цей час між соняшниками з’явилася мачуха, розчіпчена, чорна, з чудними нелюдськими очима, а за нею нараз виринув салдат. Він зареготавсь, вищіривши гнилі зуби, і ткнув у бік Тараса пальцем. Хлопцеві зробилося страшно, страшно. Хотів заховатися за матір, хватнув ручками, а матері й немає. Салдат же й мачуха страшними привидами насуваються на нього. Він закричав із одчаю й кинувся тікати, але ноги хтось обплутав у гарбузиння й він упав на землю. Чує, як до нього наближається розлютована мачуха, а встати не може. От кроки ближче чути, от уже й зовсім близько.

"Ну, тепер уб’ють мене", – думає Тарас.

Але його ніхто не б’є. Розплющує очи й нараз дивується. Коло нього Яринка. Уже розвиднилося. На нього та його кубло впала роса. Ранок теплий і радісний.

– Я тобі їсти принесла, – каже Яринка й дає Тарасові кусок хліба й тільки що нарваних ягід. Вони сидять обоє на зібганому бур’янові, такі маленькі й близькі. Їм обом хочеться щось одне одному гарне розповісти, одне одного розпитати.

– Мені мама снилася, – хвалиться Тарас, уминаючи жадібно хліб та ягоди.

– І мені снилася, – каже Яринка. І починає розповідати.

– Мачуха пішла вже на лан? – перебив її нараз Тарас.

– Уже давно, ще вдосвіта.

– А салдат дома?

– Удома. Спить. Учора він п’яний-п’яний прийшов. Мачуху лаяв, тебе лаяв, із тата сміявсь. Ударив за щось Стьопку, так мачуха його з хати вигнала.

Тарас нічого не відповів. Згодом Яринка щось подумала, а тоді до Тараса:

– Гроші, мабуть, Стьопка вкрав.

– А може, салдат збрехав, що пропали гроші?! – спробував не повірити хлопець.

Сестра подумала ще трохи.

– Їх украв Стьопка. Я бачила в нього новенький батіжок і цукерки, які він учора десь узяв, – мовила вона розважливо.

– Ну, я все одно взнаю, хто гроші вкрав…

Три дні Тарас не показувався мачусі на очи.

Удень, коли мачуха на лану, він грається коло дому, але тільки почне вечоріти – так зараз же й пішов од хати в бур’ян. Спати було йому добре. Сестра для нього дістала десь старого кожуха й шматок запаски, запаску стелив під боки, а кожухом укривався. Салдат усе ходив сердитий, часто лаявсь і посилавсь Тарасом та Стьопкою, куди йому забагнеться. До Стьопки Тарас ставився вороже й підозріло. Він уже почав здогадуватися, що злотого Стьопка вкрав, і чекав, коли батько з поля приїде, щоб йому про все розповісти. Не менш вороже ставився до Тараса й Стьопка. Двоє хлопців ходили, не розмовляючи один з одним. Якось Тарас не втерпів і сказав до Стьопки:

– Злодіяка! – і показав язика.

– А ти – Тарас-торботряс! – відказав Стьопка.

– Злодіяка – скажений собака!..

– Тарас-торботряс!

– Злодіяка!..

Стьопці від злости аж сльози на очи навернулися.

– Їй-бо я мамі скажу, що ти прозиваєшся… – промовив він застережливо.

– Ти матері, а я батькові… Батько старший, – похвалився Тарас.

Між ними зчинилася сварка, а далі й бійка.

Хлопці, як два молоденькі півники, нагогошившись, кинулися один на одного й зчепилися. Тарас усе намагався схопити зведенюка попідсилки, але той спритно вислизав із-під рук і в цей час товк Тараса стусанами, куди влучить: під бік, по голові, по обличчю… Тут же стояли їх товариші. Діти дивилися на бійку двох хлопців та радили то Тарасові, то Стьопці.

– Тарасе, хватай за ногу, за ногу його та об землю!..

– Стьопка, не піддайсь… – підбадьорювали інші.

– Тарас, держи кріпше, кріпше!.. Та підчепи його…

Стьопка раптом якимсь чином обійшов Тараса, ударив його по голові й звалив. Діти всі кинулися до них.

Тарас, що було сили, борсався під Стьопкою. Він намагавсь устати з-під ворога за всяку ціну й повз у всі боки, котивсь клубочком, але зведенюк добре його тримав. Допомогли товариші. Чорноголовий хлопець разом із Яринкою, підбігши до них, спіймали Стьопку за ногу й зволікли на землю.

Тарас вихопився назверх нього й загецав на животі зведенюка.

– Наше зверху! Наше зверху!..

Стьопку майже ніхто з сусідських дітей, товаришів Тараса й Яринки, не любив і хлопець шукав собі компанії аж на другому кутку. Справа ж із краденим злотим ще більше посилила нелюбов до нього. Звільнившись од Тараса, Стьопка одбіг й, отріпуючись, почав нахвалятися, що на Тараса й усіх його товаришів приведе колись своїх товаришів і вони їм віддячать за нього… Діти сміялися й кривилися з нього.

Третього дня ввечері до мачухи прийшов дядько й розповів, що злотого вкрав її Стьопка. Мачуха не повірила і розгнівалася на нього. Але дядько довів їй, що таки справді гроші в салдата вкрав її син, а Тарас не винен, його дарма вони побили.

– Ну, не вхватить вашого Тараса! – відказала йому мачуха.

– Ухватить, не вхватить, а все ж таки хлопця шкода. Безневинно ми його побили…

– Так що з цього?..

– Та нічого. Тільки шкода дитини мені, – племінник же.

– О, як шкода, то цілуйтеся з ним…

Дядько подивився на молодицю скорбно, а далі плюнув та й вийшов.

"Не мати ти, Оксано, Григоровим дітям, а настояща ябеда… – думав він, ідучи додому. – Ще й я, дурень, у це діло втрутився… збили хлопця, а за що, щоб мене хто спитав! Приїде Григор, усе розкажу. Нехай її до рук трохи прибере… Тож соромно від людей за нього та за дітей".

Випадок із злотим привернув його серце до Тараса. Йому було шкода свого поганого вчинку і він вирішив задобрити хлопця якимось гостинцем і ніколи в обиду не давати.

Тарас уже звик за три ночі до своєї схованки. Йому було зовсім добре: затишно, тепло й не страшно. Чи довго буде отак ховатися від мачухи, – він не знає. Коли б батько приїхав із лану швидше, так можна б і повернутися до хати. Але батько ввесь час на лану, там днює й ночує. Лежить горілиць хлопець і марить. Чого він тільки не передумав за цих три дні! Яких планів не навидумував! У його дитячій голові наодинці дуже багато ріжних думок, цікавих питань виникає. Його дитячий розум безсилий дати всьому пояснення, і він від того страшенно мучиться. Не один раз Тарас сам себе запитував про такі речі, як сонце, небо, зорі, місяць, день і ніч. Де воно все те взялося й що на небі? Чи далеко до сонця, і чи правда, що як ото гримить у грозу, так то ніби тільки горшки везуть по небу.

Над Кирилівкою стояла тиха й тепла ніч. Зник вітер. Небо ясне, зоряне. Дивиться на нього Тарас і здається йому, що отам десь далеко-далеко хтось по синьому жупанові розпустив золотих павучків. Вони розлізлися у всі боки такі маленькі, маленькі… Лазять і вусиками поморгують.

Прибігла захекана Яринка.

– Тарасику, тато прийшли. Ходімо… Тепер мачуха не зачепить, а ти все татові розкажеш… – говорила хутко й радісно сестричка до брата, нахилившись над ним.

Тарас підвівсь і почав хутко збирати постіль.

1928 р.